

בעזה ש"ת

יְהוָה נִדְאָתָה לְדַעַת כִּי הַשֵּׁם הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְפָּנָיו

אור הדעת

עבודת האדם בעולמו בפנימיות התורה וההסידות

דאה

משיעורי

רבי יצחק זעקל הלוי פולק שליט"א
רב ור"מ בית המדרש 'וידבר משה'

תִּכּוֹן עֲנִינִים

הַשְׁלִיחוֹת שֶׁל 'הַיּוֹם'..... ג

ג בִּידָדָה הַדָּבָר

ג חֲכָמֵי יְרוּשָׁלַיִם

ד רָצוֹן אֶחָד

ד בֵּין הַיּוֹם לְמָחָר

ה בֵּין יַעַד לַתְּהִלָּה

ו לַחַיּוֹת כָּל רֶגַע

ו הַנִּגּוֹן הַנִּפְלָא

ח הַשְׁלִיחוֹת הַמִּיחָדָת

ח הָעוֹלָה מְכַל זֶה

כִּיצַד מִתְעַשְׂרִים..... ט

ט כָּל אֶחָד רוֹצֶה

ט תּוֹסִיף בּוֹלִים

י שָׁרֵשׁ הַדְּבָרִים

יא שְׁנוֹת חַיִּים

יא מִי עוֹזֵר לְמִי?

יב זָרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה

יב כִּפָּה פְּרִשָּׁה לְעֹנִי

יג מֶה שְׂמָצִיל אוֹתוֹ

יד בְּמַצְלוֹת יָם

טו תַּחֲתֵית הַמַּתִּים

טז שִׁפְעַת מִמַּעַל

טז הָעוֹלָה מְכַל זֶה

השליחות של 'היום'

בִּידָךְ הַדָּבָר

התורה הק' (דברים יא, כו) פותחת את פרשת השבוע במילים אלו: 'רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה'.

נשאלת השאלה (קושיית האור החיים הק', הכלי היקר) מדוע פסוק זה מתחיל בלשון יחיד 'ראה' וממשיך בלשון רבים 'לפניכם', הרי כל הפרשה נאמרה בלשון רבים.

מה שייך לומר על ברכה וקללה "ראה", הרי קללה יוצאת דרך הפה, ולא שייך לראות את הברכה והקללה, אלא רק לשמוע?

שלושה פעמים חוזרת התורה על המלה 'היום', (דברים יא, כו - כח): 'רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם: וְהַקְלָלָה אֲסִי־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסָרְתֶם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֹתֶם, לְכָאוּרָה, מִלֵּת הַיּוֹם' אינה מוסיפה משמעות בהבנת הענין?

אפתח עם סיפור המובא בספר איש צדיק, תלמידיו של הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל (חמיו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, וסביו של הגר"ח קניבסקי זצ"ל) רצו לעשות מעשה קונדס, אחד התלמידים תפש פרפר בידיו.

ושאל את הרב זצ"ל האם הפרפר שבידיו חי או מת, אם הרב יאמר חי, הוא ימחץ אותו בידו ואז הפרפר ימות, ואם

הרב יאמר מת, הוא יפתח את ידו וישחרר אותו, זאת אומרת כל מה שיאמר ר' אריה לוי הוא לא יצדק.

אך רבי אריה לוי ברוב חכמתו ענה לתלמידו: בידך הדבר! הבין התלמיד את המלכודת שהטמין לו רבי אריה ושיחרר את הפרפר.

במעשה זה טמון, הבנה ומוסר השכל עצום 'בידך הדבר', הדבר תלוי בך, נשאלת השאלה, וכי בידנו הדבר, אדם קיבל מתנה סכום כסף עצום, הוא זכה בלוטו, או חלילה אדם שוכב חולה, עבר תאונה, יש לו וירוס, הסתבך כלכלית, וכי בידו הדבר?!

יש פתגם נפוץ מאוד: 'אין דבר העומד בפני הרצון', לכאורה זה לא מובן, וכי הכל תלוי ברצון, מי שיש לו רצון לעוף כמו ציפור, היכול? להיות 'עשיר', היכול?

מי שיש לו רצון להיות 'אדמו"ר' עם אלפי חסידים או ראש ישיבה עם אלפי תלמידים אז יש לו? וכי הפתגם 'אין דבר עומד בפני הרצון, האם אמת היא?

חֲכָמֵי יְרוּשָׁלַיִם

השתתף אצלי יהודי יקר, מזקני ירושלים באחד השיעורים, רבי שלמה לוברובס ז"ל אשר זכה לראות גדולי ונקיי הדעת שבירושלים, היה חוזר בפני אמרות שנונות מ'חכמי ירושלים', פעם הוא אמר לי ווארט עצום, מי שמפנים אותי ומבין אותו נכון, ווארט זה שוה 'חיים' (הרבה יותר מימילארדים) הוא אמר זאת בידיש ירושלימית עסיסית 'וואס א מענטש מאכט זיך אליין אן קען עם נישט דע

רצון אחד

ישנו רצון אחד שיש לשאוף שהוא (תהלים מ, ט): לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנָךְ אֱלֹהֵי חַפְצָתִי.

אמר לי מו"ר מחסידי קמאי הגה"צ רבי חיים מענדל שטייגר זצ"ל בשם הגה"ק מו"ר הנקרא רבי מוטל סלומינר זיע"א, אנשים מחפשים חיזוק, שיפתחו את התורה, ויקבלו חיזוק עצום.

דוד המלך אומר לאותם אנשים, (תהלים קמו, ג): אֶל־תִּבְטְחוּ בְּנִדְיָבִים בְּכֶן־אָדָם שְׁאִין לוֹ תְּשׁוּעָה: באותם מילים אשר נוסכים כוחות עצומים (תהלים קיח, ח): טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבֶּטַח בְּאָדָם: (תהלים קיח, ו): ה' לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם.

אין לצפות ולשאוף כלום מבני אדם, רק מבורא עולם, (תהלים נה, כג): הַשֵּׁלֶף עַל־ה' יִהְיֶה וְהוּא יְכַלְכֶּלָּהּ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק, רק מבורא עולם.

כל אדם, הוא מוגבל, יש לו את הצרכים שלו ועניניו האישיים, גם אם מאוד רוצה לתת יש לו שיקולים שלו.

בין היום למחר

מצד אחד, חייבים לשאוף, לחלום, לצפות, בכדי להתקדם ולהצלח, ולכן חשוב לצפות 'למחר', עובדים קשה, ומצפים, שואפים, הכל בשביל... לחתן ילדים... לימי הזקנה... להיות אדם גביר גדול... ועוד הדמיון גדול... הכל 'למחר' ופעמים שהמחר לא מגיע...

מצד שני, יש כאלו שחיים רק את 'היום' גם זה גרוע מאוד, שהרי חז"ל מגדירים אדם כזה כקל דעת, לא מענין אותו כלום רק היום, זאת (ישעיהו כב, יג): אָכַל בָּשָׂר וְשָׁתוּת יַיִן אָכַל וְשָׁתוּ כִּי מָחָר

גרעסטער שונא מאכן' אתרגם זאת: 'מה שאדם עושה לעצמו השונא הגדול ביותר לא יכול לעשות לו!'.
אדם מחליט כיצד לקבל את הדבר, גם הדבר הטוב, וחלילה דבר שאינו נראה טוב, מסופר על אדם ערירי שלא היה לו כלום, לא אשה, לא ילדים, לא בית, לא פרנסה, פשוט כלום אחד גדול, תמיד היה שמח ומאושר, הוא נשאל, לשמחה מה זו עושה? ענה בחיוך, אדם מעפר וסופו לעפר, בדרך (מהלידה עד הפטירה) ניתן לשתות קצת יי"ש וכי לא נהיה שמח ומאושר.

עומק הדברים, אדם מטבעו רגיל לקבל כל הזמן, בעת שהיה תינוק, ילד, בחור, אברך, הוא נמצא במצב של 'לקבל ולקבל', אם אינו מקבל מה שהוא חפץ הוא מתחיל לחפש סיבה, מי הוא אשם כאן, זה שאדם כועס, עצוב, עצבני, או ממורמר, היות ויש לו ציפיות ורצונות, שלא מתגשמים, אז התוצאה היא כעס ועצבות.

פעמים שאדם משקיע כוחות למצוא חן בעיני אנשים או נדיבים, אנשים שהוא חושב שיכולים לעזור לו, ההרגל של הצפייה והאכזבה נובעת מהרגל שנעשה לטבע של 'לקבל ולקבל', ו'חייבים ל...'

בו ברגע שיש שינוי מצב, אף אחד לא חייב לי כלום, אבל כלום, וכל מהלך החיים משתנה, שהאי אינו עושה דברים ופעולות בשביל 'לקבל', או 'למצוא חן', או 'להחניף' וכדו', עושה מה שרצון הבורא, מה שצריך ותו לא, זהו ההבנה העמוקה שהחיים נהפכים למאושרים.

מה בין אנשים 'מצליחים' לאנשים ש'לא מצליחים', ומה הגדרה 'למצליח', מצליח זה הגדרה כוללת מאוד, יש כאלו שמצליח המשמעות היא שהם עתירי הון, יש ש'מצליח' הכוונה שהוא ראש ישיבה לאלפי תלמידים, יש 'מצליח' שהוא מתקין מזגנים או חשמלאי מצליח, אז מה היא תרגום למצליח.

התשובה היא, "מצליח", זהו הגדרה כוללת מאוד, שאינו דומה זה לזה, אך יש נקודה אחת מרכזית המחברת בין כל "המצליחים", הם לא רק שלא נבהלים מהתהליך הם שמחים עימו, הם מבינים שבכדי להגיע ליעד חייבים לעבור את התהליך ואת ההשקעה.

השילוב בין היום למחר, הוא התליך והיעד, שהרי לא ניתן לחיות במצב רק במצב של "מחר", וכי מי יודע מה יהיה מחר, חז"ל אומרים (אבות ב, י): 'ישוב יום אחד לפני מיתתך', שאלו את רבי אליעזר בן הורקנוס (מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כט) וכי אדם יודע אימתי ימות שיעשה תשובה?! ענה, בכל יום יאמר אדם היום אעשה תשובה שמא אמות למחר נמצאו כל ימיו באים בתשובה!

בפנימיות הדברים, התהליך הוא התיקון שם האדם להגיע לשלמות, זו היא נקודה נפלאה בחיי יהודי שהיא נשמה שהיא אלוקי ממעל, אין סתם, אך דרך, אין דבר שנקרא חבל על הזמן, כל נקודה, כל תנועה מקדמת את היהודי לחלק התכלית, גם כשאדם נתקע בפקק באישון ליל, זה לא כי יש עבודות בכביש והוא תקוע, חלילה, כורה הדורות מראש, היא כדי שנשמה זו יברר את הרפ"ח הקיימים בדצח"מ (דומם, צומח, חי מדבר) שיש שם באספלט של הכביש, זהו התיקון.

נמות', זה אדם חסר דעת, בעל תאוה ר"ל.

גם יש בזה טיפשות, שהרי חז"ל אומרים (תמיד לב, א): איזהו חכם - הרואה את הנולד, מיילדת נקראת בשפת הגמרא 'חכמה' (שבת קכ"ח ע"ב, עירובין מ"ה ע"א ראש השנה כ"ג ע"א, וביחזקאל (ט"ז, ד) וברש"י דרושה חכמה למילדות וזריזות ושכל טוב): מדוע, כי הלידה הוא דבר קשה ולא פשוט כלל, המיילדת רואה את התוצאה ומתעלמת מהקושי הזמני ואינה נבהלת מהתהליך, אדם שמסתכל קדימה, הוא אדם חכם.

בין יעד לתהליך

אז מה עושים, לחיות את היום, או את המחר? האדם החכם והנבון ביותר, לא יכול לדלג על השלב בו היה תינוק, או ילד המשחק בחול ובבוץ, וכן לא ניתן להיות בחור בישיבה גדולה ללא ישיבה קטנה, לא ניתן לדלג על תהליך הגדילה, כפי שחז"ל אומרים (אבות ה, כא): 'הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לכח, בן ארבעים לבינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם'.

ביאור הדברים, יש 'יעד' שאדם צריך לקבוע, להיכן רוצה להגיע, ויש 'תהליך' שבכדי להגיע ליעד חייבים לעבור את התהליך.

כפי שכל אדם מבין שלא נולדים 'אדם גדול' יש תהליך, תינוק, ילד, בחור, אברך, אבא, מבוגר, זקן.

הם שוכחים ש'היום' גם צריך לחיות, בכדי לחיות 'מחר' צריך לחיות היום.

לחיות כל רגע

אדם חכם, הופך את הלימון ללימונדה, את החמוץ והמר למתוק, גם כשנשאר חמוץ ומר!

משני סיבות: (א) לא חבל, ללכת עם הראש למטה, עצבני וכועס, וכי הכעס או הדאגה יובילו לאן שהוא? (ב) הגזירה אמת והחריצות שקר, מה שנגזר הוא אמר ויהי, ולכן כל הקושי הוא תהליך של תיקון הנפש כאן בעולם הזה, זה התכלית וזה המטרה.

עוד הבנה בתהליך זה, אל תחפש משהו שיעשה את העבודה במקומך, זהו תפקידך, אין קיצורי דרך, מן השמים נתנו לך תפקיד, ודאי שתצליח בכך, ואפילו ריש גרירתא מן שמיא מוקמי ליה!

סיפר לי אבי מורי שליט"א, יאריך ה' את ימיו ושנותיו בנעימים, שהוא מגדולי מזכי הרבים שבדור כבר מעל חמישים שנה, ומשפיע גדול במאמריו, הוא שאל כמה מגדולי ישראל, כיצד יש לו את אחריות להשפיע, ענו לו בפה אחד: מן השמים מינו אותך ונתנו לך את הכוח!

כפי שרואים אדם שעבר את כל העבירות החמורות ביותר, יצא בת קול בעת פטירתו שמזמן לחיי עולם הבא, הייתכן?

חז"ל מספרים (עבודה זרה יז, א) על יהודי בשם ר"א בן דורדיא שעבר את עבירות החמורות ביותר, הוא החליט לחזור בתשובה, הוא הלך וישב בין שני הרים וגבעות, וביקש: 'הרים וגבעות בקשו עלי רחמים' אמרו לו, שאינם

יכולים: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו'. ביקש ואמר: 'שמים וארץ בקשו עלי רחמים', אמרו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו'.

ביקש ואמר: 'חמה ולבנה בקשו עלי רחמים' אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו. ביקש ואמר: 'כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים' אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו.

אז אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. הוא התחיל לבקש עזרה וסיוע, מכאן ומשם, ברגע שקלט את הנקודה, הוא לקח 'אחריות', 'אין הדבר תלוי אלא בי', יצתה בת קול ואמרה 'מזומן לחיי העולם הבא!' כל זמן שחיפש סיבות, עזרה וסיוע, ברגע שהוא לקח אחריות, והבין אין הדבר תלוי אלא בי.

הנגון הנפלא

יש נגון בידיש: אז מען לעבט זאל זיין גלעבט, בתרגום: אם חיים שיהיה חיים כמו שצריך.

אתה חי, אז תחיה! אף אחד לא שאל אותך, האם ברצונך לרדת ולחיות בעולם זה, חז"ל אומרים (אבות ד, כב): שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת, לכן פשוט כדאי לחיות, חיים מאושרים ושמחים.

המעשה שעשה, לא היה פתחון פה לאברך לדבר על גוף המעשה שבגללו נזרק הבחור.

אמר האברך: "ברצוני לספר לכם ספור שהיה אתמול עם הבחור", וספר מה שארע כשלמדו את התוספות. כששמעו רבני הישיבה שבחור צעיר אמר משפטים כאלו, וכי רצונו לקיים בפעל את הענין - "שלא להיות שטחי, אלא להעמיק בחיים", התפעלו כולם ואמר להם ראש הישיבה זצ"ל, שמחשבה כזו מעידה שעשה תפנית בחייו, מעין תשובה.

נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (ק"ט, קכ"ו): 'עַתָּה לַעֲשׂוֹת לַה' הִפְרוּ תוֹרָתְךָ'. יש מצבים שאדם חיים לדעת מה השם יתברך רוצה ממני 'היום!', מה תפקידי 'היום' עלי אדמות.

מסופר כי רבינו הדברי חיים זיע"א מצאנו, אלמנה שהיה לה דוכן בשוק, בכתה לפניו שאף אחד לא קונה, יש לה תפוחים למכירה ואין קונה, יצא הרבי בעצמו ומכר תפוחים בשוק!

כפי שהלל הזקן אומר (תוספתא ברכות ו, ל): בשעה שאתה רואה תורה חביבה על ישראל והכל שמחין בה הוי את מפזר שנא' (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד, ובשעה שאתה רואה תורה שכוחה מישראל ואין הכל משגיחין את מכנס שנא' (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך.

בכל יום יש תפקיד חדש, מה עלי לעשות היום זה, נקלע אדם למקום שצריך לעזור, לסייע וזה לא מתאים, לדוגמא: מובא בחז"ל (סוטה כא, ב) הגדרה של חסיד שוטה, הוא רואה אשה טובעת בנהר, ואומר 'אין זו מידת דרך ארץ להסתכל בה, ולהצילה כיון שבשעת

מובא בחוברת "מזקנים אתבונן": לפני כמה שנים אמר רבי אהרן ליב שטינמן זצ"ל שיחה, שאחד המסרים שהיה ממנה היה: "אדם שחי באפן שטחי - חייו אינם חיים, רק מי שמעמיק - חייו חיים". דבר זה - הוסיף - טמון בצווי "ראה", היינו עצור לרגע והתבונן במעשיך!!

השיחה של הרב שטינמן התפרסמה באחד העתונים. באותו זמן זרקו בחור מישיבה בגלל מעשה שעשה. בזמן שהיה הבחור מחוץ לישיבה, למד עם אברך כדי שלא יתנתק לגמרי מהלמוד. באחת הפעמים למדו תוספות קשה במסכת בבא קמא, חזרו עליו כמה פעמים ולא הצליחו להבין. בקש האברך להמשיך לעבור הלאה בגמרא, אולם הבחור אמר "לא!! חייבים להמשיך לעמל", האברך התפלא מאד שבחור צעיר מדבר כך, שהרי הם כבר עמלו רבות על התוספות, ומה הבחור מתכווין?

והבחור הסביר: "מה שאמרתי שחייבים להמשיך לעמול - כך אמר הרב שטינמן", וספר שבשבת קרא במוסף של העתון את דרשת ראש הישיבה זצ"ל, הדרשה והמוסר היוצא ממנה הרשימו אותו מאד, והחליט שבחייו יהיה מעמיק ולא שטחי.

כשהגיעו לתוספות, היתה זו שעת מבחן עבורו, האם החלטתו היא מן השפה ולחוץ, או באמת, ולכן אמר לאברך שימשיך ללמוד אתו את התוספות.

למחרת היה דיון אצל הרב שטינמן זצ"ל, האם להחזיר את הבחור דגן לישיבה. אותו אברך השתתף בדיון, ולמעשה אחרי שגוללו צוות הישיבה את

הצלתה הוא צריך להסתכל בה, הוא נמנע מלהצילה - זהו 'שוטה למהדרין'.

השליחות המיוחדת

שאלו את הגר"ש אלישיב זצ"ל, שרואים אצל חתנו שר התורה רבי חיים קניבסקי זצ"ל ניסים וישועות עצומות מעל לדרך הטבע מה שלא ראו אצל רבי חיים מוולאזין זצ"ל.

ענה, שלכל צדיק וצדיק יש 'שער' שנותנים לו מן השמים, בו התפקיד והייעוד שלו להשפיע לעם ישראל, יש צדיק שקיבל להורות הוראה בישראל, יש צדיק שיש לו שער הנהגה, חתני רבי חיים קיבל את 'שער הברכה' בדורנו!

ועמד כולם צדיקים, לכל אחד יש שער ששייך לו, הן ברוחניות הן בגשמיות, בנוסף פעמים שהשער הזה משתנה, ונפתח שער חדש ונסגר שער קודם, או שכל השערים נפתחים לפי תיקון הנפש.

לכן אומרים חז"ל אומרים (עבודה זרה יט, א): אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו, כל אחד יש לו את המשיכה לאן נשמתו שייכת, לא שייך לכופ אדם, היות ופשוט זה לא שייך לו.

יש אחד שקונה עולם הבא על זה שמשמח אנשים, כפי שרבי ברוקא בר חזא פגש את אליהו הנביא, ושאל אותו מיהו בן עולם הבא? הראה לו (תענית כב, א) על שומר בית סוהר שהוא בן עולם הבא, ששומר על קדושה וצניעות, ועל שני 'בדחנים' שמחשמחים אנשים שהם בני עולם הבא.

לכל אחד יש את העולם הבא שלו לפי התפקיד בעולם הזה, רבינו האריז"ל מגלה, שעצם השאיפה והרצון, הוא התיקון של הנשמה, ישא אנשים ישנם תלמידי חכמים משיכה ללימוד 'הלכה', ויש 'לגמרא', יש לבקיאאות, ויש לעיון וללמוד, וישנם אשר משיכה ללימוד פנימיות התורה.

פעמים רואים אנשים שתפסו מצוה והם דבקים בו באופן מבהיל, הכרתי אדם בשם יוסף ז"ל (דברים אלו יהיו לעילוי נשמתו) שכל חייו הקדיש למצוות 'שילוח הקן', סיפר לי שעשה מאות פעמים! מצוה נדירה זו, ואף היה בקי בפרטי הלכות זו, היה לו סולמות פזורים בכל העיר. מה הסיבה לכך שרואים שיש אנשים שיש להם מצוות מיוחדות ונדירות, וכן אדם שיש לו משיכה לעבוד במקצוע מסוים, ומצליח בו מאוד, ולא פעם רואים אדם שיש לו שתי ידיים ימיניות או להיפך שתי ידיים שמאליות, הכל שייך לתיקון נשמתו.

לכן 'רצון' הם אותיות 'צנור', אסור להתעלם מהרצון הפנימי העמוק השייך לתיקון הנשמה, מה שכן, יש לוודא שהרצון הוא אמיתי ונכון, וע"פ התורה הק' ודקדוק ההלכה, ולא מחמחת חולשה מסוימת שההפכת לשיטה, כפי שחז"ל אומרים (אבות א, טז): רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק.

העולה מכל זה

התורה הק' השבוע פותחת בלשון יחיד 'ראה' בלשון יחיד, הבט וראה, יש לך תפקיד מיוחד, שאין לאף נברא בעולם מששת ימי בראשית ששייך רק לך!

פיצד מתעשרים

כל אחד רוצה

אחד הדברים שכל אחד שואף הוא להיות 'עשיר', או לפחות שלא יחסר כלום, אף צדיקים ממונם חביב עליהם מגופם, אז איך מתעשרים או לפחות שלא יחסר כלום ממה שצריך?

בחז"ל לא מצאנו עצה להתעשר על ידי עבודה, או לעשות ביזנע'ס דהיינו לעבודה אין כל קשר לעשירות, ישנם שעובדים קשה, ואין להם פרנסה, ויש שלא עובדים ויש פרנסה בשפע.

האדמו"ר הזקן בעל התניא זי"ע אומר, לעבוד עובדים בשביל העבירות, פרנסה השי"ת שולח.

נגזר על האדם "מיתה" או "יסורין" ר"ל, מדוע הצדקה מצילה אותו, הרי לא סתם נגזר אליו, שהרי חז"ל אומרים (שבת נה, א): אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון. ברי מגיע לו, מדוע הצדקה מצילה אותו, כפי שאומר החכם מכל האדם שלמה המלך ע"ה אומר (משלי י, ב): ויִצְדָּקָה תִּצְלִיל מִמָּוֶת?

שאלה נוספת, אדם רוצה ישועה, רפואה, ברכה בעסקים ובפרנסתו, מה יעשה, אנו אומרי כל יום בתפילת יוצר בשחרית 'זורע צדקות מצמיח ישועות', יצמחו לאדם ישועה, פלא פלאים, יש להבין, מה קרה וכי נתן צדקה מגיע לו ישועה, דהיינו פרוטקציה, מצד הדין לא מגיע לו, שהרי לא ניתן לו, אם יתן צדקה מעלימים עין בשמים, כן מגיע לא מגיע, נותנים לו מה שדהוא רוצה, מדוע?

חז"ל (תענית ט, א) מבטיחים כל מי שנותן מעשר כספים, מובטח לו עשירות, ולא די, שבכל המצוות אסור לנסות את הקב"ה, שהרי כתיב לא תנסו את ה', כאן מותר לנסות שכתוב שניתן לבחון את השם יתברך בזה (מלאכי פרק ג' י'): 'ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די? אמר רמי בר חמא אמר רב: עד שיבלו שפתותיכם מלומר די'.

מדוע המעשר מכספו זוכה לעשירות? כפי שתוספת מספר (תענית ט, א): על אדם שאביו הוריש לו שדה שהיה מביא תנובה של 1,000 כור, לפני פטירתו קרא לבנו, ואמר לו, דע לך שכל הברכה בזכות שהקפדתי להפריש מעשר דהיינו 100 כור, זה הברכה, תקפיד על כך.

הבן זלזל, עד שהשדה נתנה רק 100 כור, באו ידידיו לנחמו ולחזקו ואמרו לו, פעם היית בעל הבית והקב"ה כהן, עכשיו לא נתת מעשר, את הכהן והקב"ה בכל הבית ורק את המעשה נשאר לך.

תוס'ף בול'ים

אומר אדם לעצמו, עכשיו אין לי נזיל, יש מחסור במזומן, הכל בנדל"ן, המצב לא כ"כ טוב, לא נותן כעת, וכשיהיה לי אני יתן הרבה.

אומרים חז"ל, לא! רוצה שפע גדול, תתן כשקשה לך! הגמרא (גיטין ז, א) הרואה אדם שמזונותיו מצומצמים שיעשה יותר צדקה, ועל ידי זה יתרבו נכסיו, וכל שכן כשנכסיו מרובין שמחוייב לעסוק הרבה בצדקה.

העמיד היהודי את כובעו בצד העגלה ועל כל שק שהועמס הניח בו פרוטה ולבסוף ספרו את הפרוטות וכנגדם קבל כסף.

והנה באמצע היום אמר היהודי לכפרי כי הוא עושה הפסקה וצריך ללכת עמד הכפרי הביט לכל הכיוונים וראה שאין איש רואהו ובעליו אין עמו ולפניו מלא פרוטות הכניס את ידו לקח חופן והכניס לכיסו ושמח שמחה גדולה שהצליח לגנוב את בעליו ללא מאמץ.

לאחר זמן מה חזר הבעלים והמשיכו בעבודה בסוף היום לקח היהודי את הפרוטות וספרן וכפי מספר הפרוטות נתן לו משכרתו כשחזר לכפר סיפר הכפרי לכל חבריו בשמחה איך שהצליח לגנוב את היהודי בלא שידע מהגניבה כאשר שמעוהו לעגו לו כולם על מעשיו ואמרו לו לא רק שלא הרווחת אלא הפסד מרובה הפסדת שהרי על כל פרוטה שגנבת נחסרת פי כמה וכמה במשכורתך.

כן הוא בענין המעשרות אדם מקמץ במעשרותיו ושמח שמחה גדולה שהרויח כסף אך לאמיתו של דבר לא רק שלא הרויח מאומה אלא הפסיד עושר רב.

שֵׁשׁ הַדְּבָרִים

שורש מצות צדקה היא הבנה שהכסף שלא שייך לי! הקב"ה אומר (חגי ב, ח): 'לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם ה' צְבָאוֹת', הכסף ניתן כפיקדון בידי האדם, ולכן ברגע שאדם מבין זאת ומעמיק בנקודה זו, הוא זוכה לשפע עצום.

אין דבר קשה יותר לאדם, הוא לפתוח את כיסו ולתת כסף, שהוא מרגיש שהוא עבד קשה והתאמץ מאוד על כך, והכסף הוא דבר שענינהם של כולם

משל למה הדבר דומה, פעם היה כפרי שאירס את בתו לבחור בן תורה.

שמע הכפרי על מנהג שנותנים ש"ס לחתן, בירר היכן ניתן לקנות, וירד העיירה, לקנות את הש"ס ולשלחו אל החתן, ואכן קנה ש"ס 'עוז והדר' של 'מתיבתא' עבה מאוד, כשרצה לשלוח את הש"ס, נכנס לבית הדואר בעיר, ניגש אל הפקיד וקנה 'בול' בשקל אחד!

לקח את הבול והדביק על הקופסא, רשם לכבוד החתן היקר ברח' זה וזה, ו...נותן לפקיד "תשלח לי את זה" ורוצה ללכת.

אומר הפקיד, רק רגע, שם את זה על המשקל ואומר לו אדוני צריך להוסיף בולים, שואל הכפרי, למה, אומר הפקיד "כי זה כבד וזה שוקל הרבה", ואתה שמת רק בול אחד של שקל, אומר לו הכפרי "תגיד הכל בסדר? ישמעו אוזניך מה שפיק מדבר! מה אתה אומר? החבילה כבידה? נו, אם נוסיף בולים יהיה יותר כבד!...

אומר הקב"ה, אתה רוצה שהכסף יגיע? תדביק בולים! תן לעניים! "כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלוהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך!"

ומה אומר האדם? עכשיו קשה, עכשיו החבילה כבידה ואם אני יתן כסף לצדקה הרי החבילה תהיה יותר כבידה!.. בא לא נהיה כאותו כפרי נבער...

משל נוקב אמר כהן הגדול מאחיו החפץ חיים זי"ע"א: כפרי אחד עבד אצל יהודי ועבודתו היתה להעמיס שקי תבואה לעגלתו ועל כל שק תבואה שהעמיס קיבל סכום קצוב וכדי שידעו בסוף היום כמה שקי תבואה העמיס

נשואות אליו, אין צורך להרחיב בחיבה למוצר ששמו כסף.

כשאדם קורע את עצמו, מוסר את נפשו ונותן את כספו האישי לצדקה, לאדם הנצרך, ואם הוא זוכה לעמלי התורה, מדה כנגד מדה קורעים לו בשמים את הגזירה שנגזרה עליו כפי שהוא קרע את עצמו כאן.

שְׁנוֹת חַיִּים

חז"ל מספרים (מסכתות קטנות, מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ג): מעשה בבנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה ובאתה אשה אחת לפניו אמרה לו רבי פרנסני.

אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני נמצאת הורג אלמנה ושבעה בנים. עמד ופרנסה משלו.

לימים חלה בנימין הצדיק והיה מצטער על המטה. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא בנימין הצדיק שקיים אלמנה ושבעה בנים על אחת כמה וכמה והוא מצטער בצער חולי זה על המטה. מיד בקשו עליו רחמים וקרעו לו גזר דינו והוסיפו לו כ"ב שנה על שנותיו.

התורה הק' אומרת תעזור לאביו ולאדם הנזקק (דברים פרק טו פסוק ז): כִּי יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֶחָיִךְ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תֶאֱמָץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֶחָיִךְ הָאֲבִיוֹן:

מצדקה רק מרווחים כפי שהתורה הק' אומרת (דברים פרק טו פסוק י - יא, י - יא): נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בְּגִלְלִי תִּדְבֹּר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדְךָ:

מי עֵזֵר לְמִי?

מעשה בגביר אחד בירושלים ששמו אורנשטיין (אשר על שמו הוקדשו בתי אורנשטיין במרכז ירושלים) שהיה שוכן כבוד בקצה שכונת מאה שערים סמוך לשער שכם והיה נתבע ונותן בעין יפה לכל דבר מצוה, פעם אחת בא אליו עני אחד ולו בת בוגרת שלא היה לאל ידו להשיאה ובידו מכתבי המלצה מגאוני הדור, העני חשב שהעשיר יתן לו איזה סכום לסייעו לצרכי החתונה, אולם התפלא מאד לשמוע מהגביר שהוא מוכן לשלם לו כל צרכי החתונה, ואחר שהעני נקב בסכום הדרוש לזה עמד הגביר ושילם לו את הכל ראה הגביר שהעני עומד ומשתומם.

מכל זה רצה לעודדו ואמר לו שמע נא אני נותן לך את כל זה בתנאי שתזמין אותי לחתונה צחק העני ואמר בודאי שאזמינך לחתונה הרי כל החתונה היא בזכות נדבת לבך.

יצא והתחיל בהכנות לצרכי החופה וכשהכל היה מוכן ומזומן יצא אבי הכלה לאולם הנישואין בשמחה ובשירים בתוף ובכינור אך למרבית הפלא שכח להזמין את הגביר העשיר כשעמדו החתן והכלה מתחת לחופה לפתע נזכר ששכח להזמין את הגביר מרוב טרדותיו והצטער על כך מאד ואז הבריק במוחו רעיון דפק על השולחן וביקש סליחה מקהל המוזמנים ואנשי התזמורת וכה אמר רבותי כל צרכי החתונה הזאת באו הודות לנדבת לבו של הגביר מר אורנשטיין ואני מצטער להודיע שדוקא אותו שכחתי

נשאלת השאלה - צדקה 'זורעים'?!
אנחנו אומרים את זה בכל יום
בתפילה - "זורע צדקות, מצמיח ישועות"
- ולמה צדקה 'זורעים' ולא נותנים?

אומר החפץ חיים (שם פרק י"ז) - יצחק לא
נשתבח אלא בצדקה, שנאמר
(בראשית כו, יב) ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו'.
ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר (הושע י, יב)
זרעו לכם לצדקה היינו, שכשם שאדם
משתוקק לזרוע שדהו, אף שבעת הזריעה
הוא משליך תבואתו לארץ, מכל מקום
הוא בטוח, שיצמח לבסוף כמאה פעמים
ככה, כן ישתוקק האדם לצדקה. וידע
שבודאי יברכו ה' עבור מצוה זו, ויתוסף
לו בנכסיו כפלי כפלים עבור חסרון
המועט הזה, שמחסר עתה מנכסיו; וכמו
שכתוב (דברים טו, י) נתון תתן לו וגו' כי
בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלהיך בכל
מעשך ובכל משלח ידך.

כותב ספר חסידים (מצוה שכ"א) - הנותן
צדקה לשם שמים, הקב"ה זורעה,
כיצד? אם נותן להם כסף או שווה כסף
או כל דבר שהוא הנאה לעני והכל כנגד
העוני הרי מעה לעני כנגד הרבה לעשיר
והקב"ה זורעם בגן עדן. כמה תבואה
יכולים לקנות במעות וזורע בגן עדן
וצומחים בכל שנה ושנה ומכניסם לאוצר
וכן מיני מגדים, ונהנה מהם לעולם הבא,
שנאמר (ישעיה סא, יא) כי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא
צִמְחָה וּכְגִנָּה יִרְוְעֶיהָ תִצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנָי ה' יִצְמִיחַ
צִדְקָה וּתְהִלָּה נִגְדָּה כָּל הַגּוֹיִם.

בא הענף יוסף בביאורו על התפילה,
ומביא דברי מדרש על הפסוק של
"זורע צדקות, מצמיח ישועות".

כפה פרשה לעני

בא הספר אוצרות התורה, ומביא מעשה
שהיה בתקופת בעל הבית הלוי:

להזמין לחתונה אנא בואו עמי ונלך יחדיו
אל ביתו להזמינו הקהל נאות לצאת ביחד
לביתו של העשיר.

והנה באותה שעה אירע דבר נורא בביתו
של העשיר הגיעו שודדים ערבים
ובאיומי אקדח דרשו שיתן להם את כל
כספו הוא פתח להם את הכספת ונטלו
את כל מה שבתוכה והניחום על השולחן
אך הם דרשו עוד ועוד ומכיון שלא

נענה לרצונם כפתוהו בחבלים וקשרוהו
בכרעי המטה וכן עשו לאשתו
והמשיכו להשמיע דברי איומים אם לא
יתן להם את כל כספו ותכשיטי רעיתו...

בתוך כדי כך הגיע אבי הכלה עם
התזמורת וקהל המוזמנים לחתונה
סמוך לביתו של הגביר וכשמוע השודדים
את קול הרעש מיד נשאו את רגליהם
וברחו בהשאירם את כל הכסף
והתכשיטים על השולחן ונסו במהרה
לנפשותם הגיעו כל הפמליא לבית
העשיר והופתעו לראות אותו ואת אשתו
כפותים לכרעי המטה.

מיד שחררו אותם מכבליהם והגביר סיפר
להם את כל הקורות אותו ואמר
שאלמלא באו לכאן כפסע היה בינו ובין
המות ורק בזכותם נשארו בחיים על כל
רכושם צדקה תציל ממות.

זרעו לכם לצדקה

כדכתיב (הושע י, יב) קצרו לפי חסד גִּירו
לכם גִּיר וְעַת לְדְרוֹשׁ אֶת ה' עַד
יָבֹא וְיִרְה צִדְק לָכֶם. וכל אשר יוסיף
בזריעה - יוסיף בקצירה. ואמרו בגמרא
(בבא בתרא ט, ב): כל הרודף אחר הצדקה -
הקב"ה ממציא לו מעות לעשות בהן
צדקה.

בתוך הכלי של הסוכר יש כפית מזהב ... שמחה גדולה היתה להם שיש להם מה לתת. אך שני עניים לפניהם, מה עשו? חלקו את הכפית לשניים "כִּפָּה פְּרָשָׁה לְעֹנִי - וַיִּדְיָהּ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן"; את הכפית לאחד ואת הידית לשני ...

מעשה זה עורר רעש גדול בעיני הקהל, ועשו תפילה מיוחדת עליהם שה' יחזיר להם את עושרם, וכך היה. כשנפטרו חרתו על קריהם את שני חלקי הפסוק על שם המעשה האדיר שעשו.

מה שִׁמְצִיל אוֹתוֹ

אומרים חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ד) - שלושה אוהבים יש לו לאדם בחייו, ואלו הן: בניו ובני בניו, וממונו ומעשיו הטובים. ובשעת פטירתו מן העולם, הוא מכניס לבניו ולבני ביתו ואומר להם: "בבקשה מכם באו והצילוני מדין המוות הרע הזה", והן משיבין אותו ואומרים לו: "ולא שמעת שאין שלטון ביום המוות?! ולא כך כתיב אח לא פדה יפדה איש (תהילים מט, ח)".

ואפילו ממונו שהוא אוהב אינו יכול לפדותו, שנאמר "לא יתן לאלהים כפרו. למה, וַיִּקֶּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם וַחֲדָל (שם ט), מדבר זה, לעולם, אלא לך לשלום ותנוח על משכבך ותעמד לגורלך לקץ הימין ויָהּא חֲלַקְךָ עִם חֲסִידֵי עוֹלָם". וכשהוא רואה כן, מכניס את ממונו ואומר לו: "הרבה טרחתי עליך לילה ויום, בבקשה ממך, פדני מן המוות הזה והצילני". והוא משיבו: "והלא שמעת, לא יועיל הון ביום עברה" (משלי יא, ד). אח"כ מכניס מעשיו הטובים ואומר להם: "בואו והצילוני מן המוות הזה, והתחזקו עמי ואל תניחוני לצאת מן העולם, שעדיין יש לכם תוחלת עלי אם אֶנְצָל" - "תנו לי לעשות עוד מצוות!". והן אומרים לו:

מספר הספר אוצרות התורה (פרשת ראה) - מסופר על בעל ה"בית הלוי", כי בצעירותו הסתובב בבית הקברות בעיר בריסק וראה שני קברים צמודים, שעל מצבה אחת חרות הפסוק - "כִּפָּה פְּרָשָׁה לְעֹנִי", ועל המצבה הסמוכה חרות המשך הפסוק "וַיִּדְיָהּ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן". ויהי הדבר פלא בעיניו ואמר לעצמו שחייב הוא לברר את פשר הדבר.

הלך לראש החברא קדישה ושאל אותו על הדבר. חיפש הלה בפנקסים הישנים אודות שני האנשים הקבורים שם, ומצא דבר מעניין מאוד.

שני האנשים הללו היו שותפים בעסקיהם. ושניהם היו נדבנים גדולים מאוד, ומחלקים מרכושם ממון רב לצדקה. והנה נהפך עליהם הגלגל ונפלו בעסקיהם...

הדבר עורר פליאה גדולה בעיני כל. הושיבו בית דין מיוחד לבדוק בשל מי הצרה הזאת. לאחר בדיקה לא מצאו מענה אחר אלא שהם הפרישו יותר ממה שהיו חייבים - למעלה מחומש, ולכן נענשו. ועל כן גזרו עליהם שלא יפרישו יותר מחומש בממונם. והנה כל יום באו אליהם עניים והתחננו על נפשם, ולא יכלו לסרב ונתנו להם כיד הטובה עליהם, אך הסכום הגיע כבר לקיצו, ולא ידעו מה לעשות. לאחר מחשבה החליטו שניהם שכל הפסק היה רק על ממון אבל לא על חפצים, על כן החלו לחלק את כלי הערך שהיה בביתם, נתנו את גביע הכסף, חנוכה, תמונות יקרי ערך וכו' ורוקנו א ביתם... והנה לפתע הגיעו שני עניים מרודים, אך נגמר להם כבר מה לתת... הצטערו מאוד הנדיבים - איך יתכן להשיב פניהם ריקם... לפתע נשמע קולו של השמש מהמטבח מצאתי מצאתי ...

"לך לשלום, עד שלא תלך לשם אנו מקדימין אותך, שנאמר והלך לפניך צִדְקָךְ, כבוד ה' יֶאֱסֹפֶךָ".

במצלות ים

מעשה בחסיד אחד שהיה רגיל בצדקה, פעם אחת הלך וישב בספינה בא רוח וטבע ספינתו בים, ראהו רבי עקיבא ובא לפני בית דין להעיד על אשתו להנשא עד שלא הגיע העת לעמוד, בא אותו האיש ועמד לפניו, אמר לו רבי עקיבא, אתה הוא שטבעת בים?, ענה לו, כן, ושאלו ומי העלך מן הים, ענה לו, צדקה שעשיתי היא העליתיני מהים, אמר לו מאין אתה יודע? אמר ליה כשירדתי למעמקי מצולה שמעתי קול רעש גדול מגלי הים, שזו אומר לזו, רוצו ונעלה את האיש הזה מן הים שעשה צדקה כל ימיו (אבות דר' נתן פ"ג)

פעם פגש רשכבה"ג הגר"ח עוזר גרודזנסקי את הגאון ר' אליהו חיים מייזל רבה של לודז', ומסר לו את סיפרו אחיעזר. ואמר: "ר' אלי' חיים, זה האחיעזר נתון לך במתנה, מתי נראה את הספר שלך?"

הוציא ר' אלי' חיים מעטפה מלאה בשטרות הלוואה של תלמידי חכמים שאיבדו רכושם, וכן שטרות חוב של אלמנות ויתומים, ושטרות של אנשים שבורים שהוא ערב להם ופדה אותם, ואמר: "זה הספר שלי!" מששמע הגר"ח ע"כ, פרץ בבכי.

לא פלא שכ"כ קשה לתת צדקה, מעשה נפלא על כך מופיע בספר "מחשבת התורה": מסופר על רבי אברהם אבן עזרא מפרש התורה הנודע שהיה כל חייו עני מרוד ונדד ממקום למקום, באחת מתקופות נדודיו הגיע לפני שבת לעיר

אחת, באותו מקום היה נהוג שבעלי הבתים של העיר מקבלים אורחים לפי סדר מסוים קבוע שאין לשנותו, בשבת זו מקבלים אורחים תושבי העיר שהגיע תורם, ובשבת הבאה מארחים את האורחים הבאים אחריהם בתור, איתרע מזלו של האבן עזרא שהיה צריך להתארח אצל אדם שהיה מפורסם בקמצנותו הגדולה.

אותו אדם במטרה לחסוך מהוצאות השבת, היה נוהג לרוץ לשוק מאוחר מאוד, סמוך לשבת, ולקנות את שיירי המאכלים שנותרו ביד המוכרים, שיריים אלו נמכרו באותה שעה בזול, לאחר מכן הוא מיהר לביתו וביקש מאשתו שתכין אותם מהר, כדי שתספיק לבשלם לפני שבת.

באותו יום שישי שבו הגיע ה"אכן עזרא" לעיר, עבר בעל הבית בשוק בשעה מוקדמת שלא כדרכו וראה שם דג יפה וטוב וחמד אותו, בלבו הוא התמקח שעה ארוכה עם המוכר עד שהצליח להוריד את מחירו ולקנותו, והנה לפני כניסת השבת נודע לו מהממונה על האורחים שהגיע תורו לקבל אורח לאותה השבת.

פניו של אותו אדם חפו, צר היה לו מאוד לתת לאורח מנה יפה מאותו דג, קמצנותו היתה כה גדולה עד שלבו לא איפשר לו לתת משלו לזולתו, בלית ברירה הוא רץ שוב לשוק וקנה שלושה דגים קטנים ישנים ומעופשים עבור האורח בבואו הביתה הוא ביקש מאשתו שביליל שבת תגיש לאורח את הדגים הזולים והישנים, והוא עצמו ימצא כבר דרך שלא לאכול אותם בתואנה כל שהיא, לאחר מכן כאשר האורח יהיה שבע מהמאכל הרע, יאכל הוא את הדג היפה.

לחתן את בנותיו בכבוד. אמנם, חלילה לו מלהגביר את קצב התמותה, אולם הוא זקוק נואשות ליותר מתים שמשמעותם עבורו היא שפע פרנסה...

ישב האיש והוגיע את מחו בנסיון להגביר את מקור הכנסותיו, עד שנזכר כי בעיר הגדולה גר בן דודו, שהנו גביר גדול ומפרסם בכל הסביבה. אלך אליו - חשב בלבו - אולי קרבת הדם שבינינו תעזור את לבו... תוך ימים מספר רכש כרטיס לנסיעה העירה, ומהר לאחזה המפארת שהיתה בבעלותו.

לא בנקל הצליח האיש לעמד מאחורי דלת העשיר, משרתים רבים עכבו אותו בדרכו ובררו את מטרותו, אך לבסוף מצא את עצמו עומד מאחורי דלת העץ המגלפת של משרדי הגביר. לשמע נקישותיו הציץ העשיר בחלון הקטן המאפשר לו לראות את הבאים לביתו, ובהבזק של רגע אחד הבין כי מטרותו היחידה של בן הדוד העני, איש החברא קדישא, היא כספית ויקרה ביותר... הענין, כמובן, לא קרץ לו כלל וכלל, ובחסר חשק גדול פתח לפניו את הדלת, כשהוא שומר על ארשת פנים קפואה ומרחקת.

הקברן נכנס וברך אותו בשלום בלבביות רבה, ונעצר למשמע תגובתו הקרירה. "מה שלומך, משה בן דודי?", נסה העני את מזלו לאחר דקות ארוכות. אך תשובתו של העשיר היתה ענינית וקצרה: "מי אתה?". "מה פרוש מי אני?", תמה בן הדוד, "הלא אני הוא יוסליה, בן הדוד שלך". "בן דודי?", העמיד העשיר פנים, "אולי תזכיר לי בדיוק מאיזה צד?". "אמך ואבי הם אחים, נו, מה ארע לך? האם כל כך השתנית במהלך השנים האחרונות?". "אינני מצליח להזכר", קבע

בליל שבת כאשר התקרבו בעל הבית, ואורחו האבן עזרא לבית, הריח האבן עזרא את ריח הדגים המעופשים והבין מיד מיהו מארחו ומהי מגמתו, אך לא אמר מאומה והנה לאחר הקידוש ונטילת ידיים כאשר הגישה בעלת הבית את הדגים המעופשים לאורח "גחן האבן עזרא אל אחד הדגים והחל ללחוש לו מילים שונות לאחר מכן הוא עזבו ופנה לדג השני וכן לשלישי".

בעל הבית תמה מאוד על מעשיו של אורחו ושאל אותו לפשר מעשהו והאם ח"ו אין הוא עושה כישוף בלחשיו עם הדגים, ענה לו האבן עזרא: שהוא כותב פירושים על התורה ותמיד הוא רצה לברר כיצד התרחשה קריעת ים סוף, והנה עתה בראותו דגים ישנים מאוד הוא סבר שהם מאותה תקופה ויהיה באפשרותם לספר להם על קריעת ים סוף, אולם הדג הראשון לא זכר, וכן השני, ואילו הדג השלישי אמר, שיתכן שאחיו הגדול הנמצא במטבח זוכר זאת.

בעל הבית הבין את הרמז והתבייש על כך שהוא נהג במידה כ"כ בלתי הגונה כלפי אורחו, הדברים חדרו ללבו והוא החל מהרהר על דרכו הנלוזה ועל מידת הקמצנות הקיצונית שאליה הוא נגרר עד שחיוו וחיי בני משפחתו הפכו לקשים עצובים וכלתי נסבלים.

תְּחִילַת הַמֵּתִים

מספרים, כי בעירה אחת התגורר אדם שהתפרנס מקבורת בני אדם. במשך שנים קבר האיש במסירות את כל מתי העירה הקטנה, והיה נאמן מאד למלאכתו. אך, משבגרו בנותיו הבין האיש, כי כל עוד ימשיכו המתים למות מתי מעט, אין הוא מסגל לסמך על מקור פרנסה זה, שבאמצעותו לא יוכל לעולם

ואת אימו ונוהג עימם כבן סורר ומורה, וכן אדם שאינו מזהה את הרבנים המורים לו את דרכו בחיים ובזו להם - אין רפואה למכתו, כמבואר בגמרא (שבת קיט, ב) "אמר רב יהודה אמר רב, כל המבזה תלמידי חכמים - אין לו רפואה למכתו". חוסר זיהוי כזה הוא סימן מובהק של חוסר הכרה, ואדם חסר הכרה הוא אדם הנוטה למות ומצבו כמעט חסר תקווה.

שִׁפְעַת מַמְעַל

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון, כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו (טו, ז - ח).

כתב ה"אור החיים" הקדוש זי"ע: הדברים נראים לכאורה דברי תימה, בא הכתוב לפרש לקמצן וכילי מדוע אסור לאמץ הלבב, ואומר: "כי פתוח תפתח". וכי זוהי נתינת טעם ללב אטום?

אלא מסביר ה"אור החיים" הקדוש - על ידי שאדם פותח ידו לצדקה פותחים לו ממעל שערי שפע, ככתוב "יש מפזר ונוסף עוד", וכך הוא אם כן הסבר הדברים: "כי", טעם שאמרתי לך לא לאמץ הלב, שכן "פתוח" אפתח לך את אוצרות השפע, אם אתה "תפתח את ירך" "והעבט תעביטנו" - אינך אלא נותן בהלואה, כי יפרע לך ה' בתוספת מרובה...

הַעוֹלָה מִכָּל זֶה

נותנים - מקבלים, סוד השפע הוא לפתוח את הכיס והלב.

העשיר והסב את פניו, "איזה יוסליה אתה? אמר שנית". בשלב זה הבין הקברן כי בן דודו מתעלם מקרבת הדם שלהם בצורה מחלטת. הוא החויר כסיד, וצבע פניו הפך להיות כצבע הקיר. ואז אמר: "שמע נא, אולי אינך זוכר אותי, אבל עבדת היותי בן דודך אינה מטלת בספק. ובאתי הנה בתור קרוב, העוסק בחברא קדישא, כדי לומר לך שבעוד יומים אתה עומד למות, ועליך לכתב צואה מיד. הענין רציני ביותר ואני דואג לך רק בגלל קרבת המשפחה בינינו..."

העשיר נבהל מאד, הוא הכניס את בן הדוד אל תוך משרדו המפאר, ויוסליה נכנס והתישב לאטו על כסא עור יקרתו. "למה אתה זקוק, יוסליה בן דודי?", שאל שוב העשיר. "אני עומד לחתן בת", ספר יוסליה בפשטות, "ואני זקוק לחמישים אלף רובל לשם כך". העשיר המפוחד מיהר ונתן לו את הסכום במזומן, ואחר כך שאל: "וכעת האם תוכל לומר לי מהיכן הגיע אליך המידע שאני עומד למות?".

יוסליה הסביר במתינות: "פשוט מאוד, כאיש חברה קדישא אני מזמן פעמים רבות לבתים של חולים הנוטים למות. משום כך אני יודע היטב כי אחד הסימפטומים הראשונים המאפיין אותם הוא, שהם מאבדים את הכרתם. מיד כאשר ראיתי שאינך מזהה את קרובי המשפחה שלך, ידעתי שאתה כבר ללא הכרה, וזה הסימן הברור לכך שבעוד יום או יומים לכל היותר, הנך עומד למות... אך אל דאגה, בן דודי היקר והעשיר, כעת כאשר אתה מכיר אותי, אני יודע שהמצב בסדר גמור, ויום מותך אינו כה קרוב..."

אדם שאינו מזהה את קרוביו ומתנכר להם, או אדם שאינו מזהה את אביו